תְּרֵי עִיסְקֵי וְחַד שְׁטָרָא פְּסֵידָא דִּלְוֵיהּ – ובאופן שכותבים שטר אחד על שתי עיסקאות יש בזה הפסד ללוה, שהרי שיעור הריוח של המקבל גדול משיעור השתתפותו בהפסדים, ולפיכך אם יש ריוח בעיסקא אחת והפסד בשניה, עדיף לו ליטול חצי בהפסדים ושני שליש ברווחים, מאשר לערב את שניהם כאחת. וכגון במקרה שהובא לעיל שהפסיד באחת העיסקאות חמשה דינרים והרויח בשניה חמשה עשר, אם יכתוב שטר אחד על שתיהן אינו נוטל אלא שני שליש מן הריוח הסופי של עשרה דינרים, דהיינו ששה דינרים ושני שליש. אמנם אילו היה כותב שני שטרות נפרדים, היה משתתף במחצית ההפסד של חמשה דינרים, שהם שנים וחצי דינרים, ומאידך היה נוטל שני שליש מן הריוח של חמשה עשר דינרים, שהם עשרה דינרים, ונמצא שהיה בידו שבעה וחצי דינרים.

וכוונת רבא להשמיענו בזה עצה טובה, שאין ראוי לכתוב שטר אחד על שתי עיסקאות כדי שלא להפסיד את המקבל, וכן אין ראוי לכתוב שני שטרות על עיסקא אחת, כדי שלא להפסיד את הנותן, אלא בעיסקא אחת יש לכתוב שטר אחד, ובשתי עיסקאות שני שטרות.

דין נוסף שאמר רבא לגבי עיסקא: וְאָמַר רָבָא, הַאי מַאן דְּקַבֵּיל עִיסְקָא מִן חַבְרֵיהּ – אדם שקיבל סחורה מחבירו כדי למוכרה ולהרוויח, וּפְסִיד – והפסיד חלק מן הסחורה, טָרַח וּמַלֵּיהּ וְלָא אוֹדְעֵיהּ – וטרח להמשיך ולהתעסק בה עד שנתמלא ההפסד, ולא הודיע לבעלים על ההפסד קודם שמילאהו. וכגון, שהתעסק בסחורה בשווי מאה דינרים, והפסיד מתחילה חמישים דינרים, ולאחר מכן שב והתעסק עד שהרויח חמישים דינרים, ונמצא שעתה יש בידו סחורה בשווי מאה דינרים כבתחילה.

הדין הוא דְּלָא מָצֵי אָמַר לֵיהּ – אין הוא יכול לומר לנותן בשעת החלוקה דְּרֵי מֵהַיְיאךְ פְּסֵידָא בְּהַדַּאי – שא עמי בהפסד זה שהיה מתחילה. דהיינו, שאינו יכול לומר לו טול מחצית מן ההפסד של חמישים דינרים שהיה בתחילה, שהוא עשרים וחמשה דינרים, ושליש מן הריוח של חמישים דינרים שהרווחתי לבסוף, שהוא ששה עשר דינרים ושני שליש, ונמצא שהפסדת ממעות הקרן שמונה דינרים ושליש דינר. מְשׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ הנותן למקבל, לְהָכִי טָרַחְתְּ לְמַלְיוּתֵיהּ – לפיכך טרחת למלאות את ההפסד ממקום אחר, ולא הודעת לי על הפסד זה מתחילה, כִּי הֵיכִי דְּלָא לֵיקְרוּ לָךְ מַפְסִיד עִיסְקֵי – כדי שלא יקראו לך 'מפסיד עיסקאות', ונמצא, שמחלת לי את ההפסד שהיה מתחילה, ואין אני מחשב עמך אלא לפי מה שיש עתה לפנינו, ומאחר שאין כאן לא ריוח ולא הפסד הרי אני נוטל את כל מאת הדינרים שמסרתי לך מתחילה.

דין נוסף שאמר רבא בעניני עיסקאות: וְאָמַר רָבָא, הָנֵי בֵּי תְּרֵי דְּעָבְדֵי עִיסְקָא בַּהֲדֵי הֲדָדֵי – שני אנשים שקיבלו סחורה בשותפות מאדם שלישי, על מנת שיסחרו בה עד זמן מסוים, ויחלקו את הרווחים ביניהם ובין הנותן, וְרָוְוחָא – והרויחו בעיסקא זו, ועדיין לא נשלם הזמן שסיכמו עם הנותן. וְאָמַר לֵיהּ חַד לְחַבְרֵיהּ – ואמר אחד מן המתעסקים לחבירו, תָּא לֵיפְלוֹג – הבה ונחלוק בינינו את מעות העיסקא, ולא נוסיף לעסוק בה עוד. אִי אָמַר לֵיהּ אִידָךְ נַרְוִוח טָפֵי – אם אמר לו השני רצוני להמשיך לעסוק ולהרוויח עוד, דִּינָא הוּא דִּמְעַכֵּב – רשאי הוא לעכב עליו בדין שלא לחלוק עד שיגיע הזמן שקבעו עם הנותן.

מבארת הגמרא מדוע יכול הוא לעכב על חבירו מלחלוק: (ו)אִי אָמַר לֵיהּ האחד לחבירו, הַב לִי פַּלְגָא דְּרַוְוחָא – הבה לי מחצית מן הרווחים המגיעים לחלקי, דהיינו, שנחלוק בינינו ובין הנותן את הרווחים שהיו עד עתה, ונמשיך לעסוק בקרן כדי להרויח בה עוד. אָמַר לֵיהּ – יכול השני לומר לו, רַוְוחָא לְקַרְנָא מְשְׁתַּעְבַּד – הריוח משועבד לקרן, שהרי יתכן שנפסיד ממעות הקרן בסחורה שנעשה בה מעתה, ונזדקק למעות הריוח כדי להשלים את דמי הקרן.

וְאִי אָמַר לֵיהּ האחד לחבירו, הַב לִי פַּלְגָא רַוְוחָא וּפַלְגָא קַרְנָא – תן לי גם מחצית מן הרווחים וגם מחצית מן הקרן, מאחר שאין אני חפץ לעסוק עוד במעות אלו, אָמַר לֵיהּ – יכול השני לומר לו, עֵיסָקָא לַהֲדֵדֵי מְשׁוּעְבָּד – מעות העיסקא משועבדות לשנינו, ואם נחלוק עתה יתכן שאני אפסיד בסחורה שאקנה, ואזדקק לחצי הנתון בידך כדי להשלים ממנו את ההפסד.

וְאִי אָמַר לֵיהּ האחד לחבירו, נְפַלּוֹג רַוְוחָא וְנִפְלוֹג קַרְנָא – הבה נחלוק את הקרן ואת הריוח, וְאִי מָטֵי לָךְ פְּסֵידָא דְּרִינָא בַּהֲדָךְ – ואם יבוא הפסד לידך אשא עמך בתשלום ההפסד מן המעות שבידי, מכל מקום רשאי השני לעכב עליו, דְּאָמַר לֵיהּ – שיכול הוא לומר לו, לָא – אינני חפץ בכך, משום דַּמְזָלָא דְּבֵי תְּרֵי עָדִיף – המזל של שני אנשים עדיף מן המזל של אדם אחד, ולפיכך חפץ אני שנמשיך לעסוק יחד בעיסקא זו, שמא בצירוף מזל שנינו נרויח.

משנה

המשנה עוסקת בענין החובות שיש על החובר לעשותם לבעל השדה: הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ בחכירות, וְלֹא רָצָה לְנַכֵּשׁ את השדה מן העשבים הרעים המכחישים את התבואה, וְאָמַר לוֹ החובר לבעל השדה, מָה אִכְפַּת לְךָ שאיני מנכש, מכל מקום אינך מפסיד מכך, הוֹאִיל וַאֲנִי נוֹתֵן לְךָ אֶת חֲכִירְךָ לפי כמות התבואה שהתחייבתי, והנפסד מחסרון הניכוש, יחסר מחלקי בלבד. אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ – לחובר, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר לוֹ בעל השדה, לְמָחָר – לאחר זמן אַתָּה יוֹצֵא מִמֶּנָּה – מן השדה, וּמַעֲלֶת לְפָנַי עֲשָׂבִים ומכחישה את תבואתי:

גמרא

הגמרא מבארת מדוע אין בעל השדה שומע לדברי החובר: אִי אָמַר לֵיהּ – אם יאמר החובר, לְבָתַר חָכֵי כָּרֵיבְנָא לָהּ – לאחר שאקצור את התבואה אחרוש ואהפוך את השורשים וימותו בכך העשבים הרעים ולא יצמחו שוב, אָמַר לֵיהּ – בעל השדה יכול להשיב לו, חֲטֵי מְעַלְּיֵיתָא בְּעֵינָא – רצוני לקבל ממך חטים מעולות, ולא תועיל החרישה לאחר שהעשבים כבר החלישו את כחן. וְאִי אָמַר לֵיהּ החובר לבעל השדה וְזַבְּנֵנָא לָךְ חֲטֵי מְשׁוּקָא – אקנה לך חטים מעולות מן השוק, אָמַר לֵיהּ בעל השדה, חֲטֵי דְּאַרְעָאי בְּעֵינָא – רצוני בחטים שגדלו דווקא בשדה שלי. וְאִי אָמַר לֵיהּ החובר לבעל השדה מְנַכְּשְׁנָא לָךְ שִׁיעוּר מְנָתֵיךְ – אנכש את העשבים בחלק השדה שיצמחו בה חטים כשיעור המגיע לך, אָמַר לֵיהּ בעל השדה, קָא מַנְכְּתַ שֵׁם רַע לְאַרְעָאי – בכך תוציא שם רע לשדי, שכאשר יראו שחלק מן התבואה כחושה, יסברו שכל השדה כך היא, ואם ארצה למכור את השדה או להוריד לה אריס אחר, לא אמצא.

מקשה הגמרא: וְהָתְנַן – והרי במשנתינו שנינו טעם אחד שאומר לו בעל השדה, והיא, מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲלֶת לְפָנַי עֲשָׂבִים, ומשמע שרק משום טעם זה אין מקבל את דברי החובר.

מתרצת הגמרא: אֶלָּא, אכן כדברי המשנה טוענת בעל השדה היא מחמת העשבים, ומבארת הגמרא מדוע טענה זו לעולם קיימת, שכן אף אם יאמר החובר שיחרוש לאחר הקצירה, לא תועיל טענתו, מְשׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ בעל השדה לחובר, בְּזֶרַע דְּנָפַל נָפַל – הזרעים של העשבים הרגילים ליפול בשדה, כבר נופלים בה עתה, והם יצמיחו עשבים חדשים רעים בתבואה הבאה, ואין החרישה שלאחר הקצירה תועיל להם, לכך צריך לעקור את העשבים בתחילה קודם שיפלו מהם הזרעים:

משנה

המשנה ממשיכה לבאר דיני אריס, ובאיזה אופן חייב לעבוד בעל כרחו בשדה שקבל: הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ בקבלנות, שיטול בשכר מלאכתו מחצית הרווח, וּלאחר שזרעה ראה שלֹא עָשְׂתָה תבואה אלא מעט, ואין בה כדי מה שטרח, ורוצה להימנע מלהמשיך להתעסק בה, כגון לקצור ולעמר את התבואה. אִם יֵשׁ בָּהּ –

המשך בעמוד רמו

בתבואה שהוציאה השדה כְּדֵי לְהַעֲמִיד ממנה כְּרֵי – ערימת תבואה, חַיָּיב להמשיך ולְטַפֵּל בָּהּ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מהו שיעור זה שאמרו חכמים, וכי מַאי קַצְבָּה יש כְּכָרִי, הלא יש לחלק בין שדה גדולה שבה כרי הוא שיעור קטן, לבין שדה קטנה שהוא שיעור גדול, אֶלָּא השיעור הוא, אִם יֵשׁ בָּהּ – בתבואה שהוציאה השדה כְּדֵי נְפֵילָה של זרע, דהיינו בכדי שיוכל לחזור ולזרוע בשיעור זה בשנה הבאה את השדה, באופן זה חייב האריס להמשיך לעבוד בה:

גמרא

תָּנוּ רַבָּנָן, הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ בקבלנות, ולאחר שזרעה ראה שלא עָשְׂתָה תבואה כדי מה שטרח, ורוצה להימנע מלהתעסק בה עוד. אִם יֵשׁ בָּהּ – בתבואה שהוציאה השדה כְּדֵי לְהַעֲמִיד ממנה ערימת כְּרִי, חַיָּיב להמשיך ולְטַפֵּל בָּהּ, משום שֶׁכָּךְ כּוֹתֵב לוֹ האריס לבעל השדה בכתב האריסות, 'אֲנָא אוֹקִים – אני אעמוד, וְאָנִיר – ואחרוש את השדה, וְאֶזְרַע

אותה, וְאֶחְצוֹד – ואקצור, וַאֲעַמֵּר – ואאסוף את התבואה לחבילות עומרים, וְאָדוּשׁ אותה, וְאֵידְרֵי – ואזרה את המוץ על ידי רחת [–כעין מזלג] או נפה, וְאוֹקִים כָּרֵיָא כָּךְמָךְ – ואאסוף את התבואה לכרי [–ערימה] ואעמידו לפניך, וְתֵיתֵי אַנְתְּ וְתִיטוֹל פַּלְגָא – ואתה תבוא ותיטול חצי מהכרי, וַאֲנָא בַּעֲמָלֵי וּבְנִפְקוּת יָדֵי – ואני, תמורת עמלי והוצאותי על העבודה, אטול פַּלְגָא – את חצי הכרי השני'. ומאחר שהתחייב שיעבוד עד כדי העמדת כרי, לכך כאשר יש בתבואה כשיעור שיכול לבוא לידי כך, חייב הוא להמשיך עד סוף העבודות הנצרכות.

מבארת הברייתא: וְכַמָּה הוא שיעור 'כְּדֵי לְהַעֲמִיד בָּהּ כְּרֵי', כלומר כמה יהא שיעור הערימה, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, כְּדֵי שֶׁתַּעֲמוֹד בּוֹ הָרֹחַת – כלי שעשוי כעין מזלג, שכאשר תוחבים אותו בתוך ערימת התבואה יעמוד ולא יפול.

הגמרא דנה בשיעור זה: אִיבָּעְיָא לְהוּ – נסתפקו בני הישיבה, רַחַת הַיּוֹצֵא מתוך ערימת התבואה מַהַאי גִּיסָא לְהַאי גִּיסָא – מצד זה ומצד זה, כלומר ששני צידי הרחת מימין ומשמאל נראים מחוץ לערימה, מַאי, האם באופן זה נחשב לכרי שהרחת עומדת בו, או לא. פושטת הגמרא את הספק: תָּא שְׁמַע, אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, לְרִידְיֵי מְפָרְשָׁא לִי מֵינֵיהּ – נתפרש לי מדבריו דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, כָּל ערימה שֶׁאֵין הכּוֹנֵס – החלק הרחב שֶׁלּוֹ – של כלי הרחת רוֹאֶה את פְּנֵי הַחַמָּה מחמת היותו בתוכה, הרי היא בכלל הכרי האמור במשנה. וכיון ששני צדדיו של הרחת אף הם בכלל הנקרא כונס, על כן אף על שני צדדיו נאמר שלא יראו פני החמה.

הגמרא מבארת כמה הוא שיעור הכרי שבו חייב תנא קמא את האריס לטפל בשדה: אִיתְּמַר, לֵוִי אָמַר, השיעור הצריך להעמדת כרי, כמידת שָׁלֹשׁ סְאִין של תבואה. דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי אָמְרֵי, כמידת סָאתַיִם – שני סאים. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, שיעור הַסָּאתַיִם שֶׁאָמְרוּ, הוא חוץ מִן הַהוֹצָאָה שהיתה לאריס על עבודתו בשדה, כלומר שצריך להמשיך לעבוד בשדה, רק כשצמחה תבואה בשיעור הכולל גם את ההוצאה של האריס בשדה, וגם רווח במידת סאתים.

אגב שיעורי הכרי לענין חיוב אריס, מביאה הגמרא עניינים נוספים שפירשו בהם דברי רבי ינאי את השיעורים האמורים: תָּנֵן הָתָם – שנינו במשנה במסכת עוקצין (פ״ג מ״ו), פְּרִיצֵי וֵיתִים וַעֲנָבִים, בֵּית שַׁמַּאי מְטַמְּאִין אותם אם נטמאו בטומאת אוכלים, וּבֵית הִלֵּל מְטַהֲרִין.

מבררת הגמרא: מַאי – מה הם פְּרִיצֵי וֵיתִים וענבים. מבארת הגמרא: אָמַר רַב הוּנָא, רִשְׁעֵי הַוֵּיתִים והענבים, שגדלים כשהם בוסר, ולא יגמר בישולם לעולם, ולכן טהרום בית הלל מלקבל טומאת אוכלים, משום שאינם ראויים לאכילה. מבארת הגמרא: אָמַר רַב יוֹסֵף, וּמַאי קְרָאָה – היכן מצינו בפסוק שרשע נקרא 'פריץ', ממה שנאמר על סיעתו של עשו (דניאל יא יד) '[וּבְנֵי] פָּרִיצֵי עַמְּךָ יִנַּשְּׂאוּ לְהַעֲמִיד חָזוֹן וְנִכְשָׁלוּ'. מקור נוסף, רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, לומדים זאת מֵהָכָא – מפסוק זה, 'וְהוֹלִיד בֵּן פָּרִיץ שֹׁפֵךְ דָּם' מבואר שרשע השופך דם נקרא 'פריץ'.

מבררת הגמרא: וְכַמָּה הוא השיעור שיהיו הזיתים מבושלים ועדיין יקראו 'פְּרִיצֵי וֵיתִים'. מבארת הגמרא: רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, זיתים שמוציאים מהם רק אַרְבַּעַת קַבִּין שמן, כשמכניסים מהם בפעם אחת מתחת לְקוֹרָה של בית הבד, וזיתים רגילים צריכים להוציא יותר משיעור זה. דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי אָמְרֵי, זיתים שמוציאים מהם אפילו סָאתַיִם כשמכניסים הרבה מהם מתחת לְקוֹרָה של בית הבד, בשעה שצריכים להוציא יותר משיעור זה.

מבארת הגמרא: וְלֹא פְּלִיגִי – אין מחלוקת בדבר, אלא הָא – רבי אלעזר שאמר שהשיעור הוא עד יציאת ארבעת קבים שמן, דיבר בְּאַתְרָא דִּמְעַיְּילֵי כּוֹרָא בְּאוּלָּא – במקום שמכניסים זיתים לבית הקיבול שמתחת קורת בית הבד רק במידת כור, שהוא שלושים סאים, שכאשר מוציא עד ארבעת קבים שמן נקראים הזיתים בוסר, אבל ביותר מזה אינם נקראים בוסר, והָא – חכמי דבי רבי ינאי שאמרו שהשיעור הוא עד יציאת סאתים שמן, דיברו בְּאַתְרָא דִּמְעַיְּילֵי תְּלָתָא כּוֹרִין בְּאוּלָּא – במקום שמכניסים זיתים במידת שלושה כורים, ולכן אף אם מוציאים מהם סאתים שמן שהוא שיעור הכפול שלשה פעמים ממידת ארבעה קבים, עדיין נחשבים הזיתים לבוסר.

הגמרא מביאה ענין נוסף שבו פירשו חכמי דבי רבי ינאי את השיעור האמור בו: תָּנוּ רַבָּנָן – שנו חכמים במשנה (זבים פ״ג מ״א),

עָלוּ שני אנשים, אחד זב ואחד טהור, בְּאִילָן שֶׁכּוֹחוֹ רַע, שהוא דק
ורעוע, וּבְסוֹכָה – ענף אילן שֶׁפּוֹחָהּ רַע, טָמֵא הטהור מחמת הזב,
שכיון שכח האילן או הענף רע, נכפפים הם תחת העולה עליו,
ונחשב העליון מכביד על התחתון ונשען עליו, ובין אם היה הזב
עליון והרי הוא כנשען על הטהור, ובין היה הטהור עליון וכנשען
על הזב, טמא.

מבארת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן נחשב אִילָן שֶׁכּוֹחוֹ רַע,
אָמְרֵי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי, כָּל אילן שגזעו דק כל כך, עד שֶׁאֵין בְּעִיקָּרוֹ –
בגזעו לָחוֹק ברחבו כמידת רוֹבַע הקב. עוד מבארת הגמרא: הֵיכִי
דָּמֵי – באיזה אופן ענף אילן נחשב סוֹכָה שֶׁכּוֹחָהּ רַע, אָמַר רֵישׁ
לָקִישׁ, כָּל שֶׁנֶּחְבָּאת הסוכה בְּחֲוִיזוֹנָהּ – באחיזתה, שכאשר אדם
אוחזה בכף ידו, אינה נראית.

הגמרא מביאה משנה נוספת, שביארו דבי רבי ינאי את האמור בה:
תְּנַן הָתָם – שנינו במשנה (אהלות פי״ח מ״ו), הַמְהַלֵּךְ בְּבֵית הַפֶּרֶס,
שהוא מקום שנחרש בו קבר, וטימאו חכמים את ההולך שם
מחשש שיש שם עצמות מת, והלך עַל גַּבֵּי אֲבָנִים שֶׁיָּכוֹל לְהָסִיט
אותם, או הרוכב עַל גבי הָאָדָם וְעַל גבי הַבְּהֵמָה שֶׁכּוֹחָן רַע, טָמֵא,
ואף שאין חשש שנגע בעצם, וכן אין נטמא אדם שרק מאהיל על
טומאה זו, מכל מקום כיון שרוכב על אדם או בהמה שכחן רע,
נחשב כאילו הסיט הרוכב בעצמו את העצם, ונטמא במשא.

מבארת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי אָדָם שֶׁכּוֹחוֹ רַע, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, כָּל אדם
שֶׁרוֹכְבוֹ – שאדם אחר רוכב עליו, וְאַרְכְּבוּתָיו – ברכיו נְקֻשּׁוֹת זו לזו
מכובד המשא. עוד מבארת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי בְּהֵמָה שֶׁכּוֹחָהּ רַע,
אָמְרֵי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי, כָּל שֶׁרוֹכְבָהּ – שכשרוכבים עליה, מַטִּילָהּ גְּלָלִים
מכובד המשא.

מביאה הגמרא מאמר נוסף של דבי רבי ינאי בענייני שיעורים:
אָמְרֵי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי, שיעור המשא שנאמר בברייתא לְתִפְלָה
וְלִתְפִילִין, הוא אַרְבָּעָה קַבִּין, וכפי שיתבאר. מבארת הגמרא:
לְתִפְלָה מַאי הִיא – לגבי מה נאמר שיעור זה לענין תפילה, דְּתָנְיָא
בברייתא, הַנּוֹשֵׂא מַשָּׂאוֹ עַל כְּתֵיפוֹ, וְהִגִּיעַ זְמַן תְּפִלָּה, אם היה כובד
המשקל כדבר שנפחו פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה קַבִּין, (מפשילין) [מַפְשִׁילִין] –
מפשיל את המשא לַאֲחוֹרָיו וּמִתְפַּלֵּל, שבכך אין המשא מונעו
מלכוון לבו בתפילה, אך אם היה כובד המשא בשיעור אַרְבָּעָה
קַבִּין או יותר, מַנִּיחַ עַל גַּבֵּי הַקַּרְקַע וּמִתְפַּלֵּל.

מבארת הגמרא: לְתִפִילִין מַאי הִיא – לגבי מה נאמר שיעור זה לענין
תפילין, דְּתָנְיָא בברייתא, הָיָה נוֹשֵׂא מַשָּׂאוֹ עַל רֹאשׁוֹ, וְהִיגִּיעַ גם תְּפִילִין
מונחות בְּרֹאשׁוֹ, אִם חָיְשׁ הַתְּפִילִין רוֹצְצוֹת – מתמעטות מכובד
המשא שעליהם, אָסוּר לשאת משא זה על ראשו, מחמת בזיון
התפילין, וְאִם לָאו – אם אינן מתמעטות, כגון שהמשא קל או שאינו
מונח עליהם ממש, מוּתָּר לשאתו בראשו. בְּאִיזוֹ מַשָּׂאוֹ אָמְרוּ כן,
שאסור לשאתו כך, בְּמַשָּׂאוֹ כמשקל שֶׁל אַרְבָּעַת קַבִּין, אך בפחות
מכך אינו ביזוי שאין התפילין מתמעטות.

בברייתא נוספת בענין כבוד התפילין: תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא בברייתא,
הַמּוֹצִיא שק ובתוכו זֶבֶל עַל רֹאשׁוֹ, וְהיו גם הַתְּפִילִין בְּרֹאשׁוֹ, חֲרֵי זֶה
לֹא יַסְלְקֶם – את התפילין לְצִדָּדִין שבראשו, וְכן לֹא יִקְשְׁרֶם בְּמַתְנָיו,
מִפְּנֵי שֶׁבכך הוּא נוֹהֵג בָּהֶן מִנְהַג בִּזָּיוֹן, אֲבָל קוֹשְׁרָם לתפילין
שבראשו עַל זְרוֹעוֹ, בְּמָקוֹם תְּפִילִין שביד, שאינו מקום בזיון.

דעה החולקת: מְשׁוּם רַבִּי שִׁילָא אָמְרוּ, אֲפִילּוּ את הַמִּטַּפַּחַת שֶׁלָּהֶן –
של התפילין עצמן, שכורכים בה בלילה לאחר שהולצים אותן,
אָסוּר לְהָנִיחַ עַל הָרֹאשׁ לשם משא, בשעה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תְּפִילִין, משום
שמבזה את התפילין. מבארת הגמרא: וְכַמָּה שיעור משקל המשא,
שלרבי שילא אסור לשאתו על הראש כשמונחות בו תפילין. אָמַר
אַבָּיֵי, אֲפִילּוּ רְכֶבָּא דְּרַכְבָא – רבע ליטרא דְּמשערים אותה
בפומְבְּדִיתָא, שמשקל מועט הוא:

שנינו במשנה: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מַאי קְצָבָה בִּכְרֵי, אֶלָּא אִם יֵשׁ בּוֹ
כְּרֵי נְפִילָה: מבררת הגמרא: וְכַמָּה הוא שיעור התבואה שיש בו
כְּרֵי נְפִילָה – כדי זריעה בכל השדה. מבארת הגמרא: רַבִּי אַמֵּי אָמַר
בשם רַבִּי יוֹחָנָן, אַרְבָּעָה סְאִין של גרעיני תבואה צריך לזרוע כדי
להצמיח תבואה בקרקע שגודלה כמדת כּוֹר. וכאשר הצמיחה
השדה שיעור זה חייב האריס להשלים את העבודות הצריכות לה
עוד. וְרַבִּי אַמֵּי דַּיְלֵיהּ – מדעת עצמו אָמַר, שְׁמוֹנַת סְאִין גרעיני
תבואה צריך לזרוע כדי להצמיח בקרקע שגודלה כמדת כּוֹר.

הגמרא מבארת שאין מחלוקת בדבר: אָמַר לֵיהּ הָהוּא סָבָא – זקן
אחד לְרַב חָמָא בְּרֵיהּ – בנו דְּרַבָּה בַּר אֲבוּהּ, אַסְבְּרֵהּ לָךְ את דברי
רבי יוחנן ורבי אמי, שאינם חולקים, אלא כְּשֶׁנִּי – בתקופתו דְּרַבִּי
יוֹחָנָן, הָוָה שְׁמִינָה אַרְעָא – היתה הקרקע שמינה וטובה, והיה די
בזריעת ארבעה סאין כדי להצמיח תבואה במדת כור, אבל בְּשֶׁנֵּי
דְּרַבִּי אַמֵּי שהיה מאוחר יותר, הָוָה כְּחִישָׁא אַרְעָא – הוכחשה
הקרקע, וכדי להצמיח במדת כור הוצרכו לשמונה סאין.

אגב נידון הגמרא בענין שיעור 'כדי נפילה', מביאה הגמרא משנה
לגבי שיעור לקט, שבו נאמר שיעור דומה: תְּנַן הָתָם – שנינו
במשנה במסכת פאה (פ״ה מ״א), הָרוֹחֵשׁ שֶׁפִּיזְּרָה אֶת הָעוֹמֶרִין של
התבואה, על גבי הלקט המפוזר בשדה שהיו העניים צריכים
ליטול, ואין ידוע כמה שבלי לקט היו שם, בית דין באים לשדה
וְאוֹמְדִים אוֹתָהּ, כַּמָּה לֶקֶט רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מן התבואה הגדילה בה
בכל שנה, וְכשיעור זה נוֹתְנִין לַעֲנִיִּים. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר,
אין בית דין צריכים לטרוח ולבוא לשדה, שכן דבר ידוע וקצוב
הוא כמה לקט נופל, ולכן נוֹתְנִין לַעֲנִיִּים שיעור כְּדֵי נְפִילָה הידוע
בשדה זו בכל שנה. מבארת הגמרא: וְכַמָּה הוא שיעור כְּדֵי נְפִילָה.
כִּי אָתָא – כשבא רַב דִּימִי מארץ ישראל לבבל אָמַר בשם רַבִּי
אֶלְעָזָר, וְאִיתֵּימָא – ויש אומרים שאמר זאת בשם רַבִּי יוֹחָנָן, אַרְבַּעַת
קַבִּין של תבואה הוא שיעור הלקט לְכל כּוֹר.

מסתפקת הגמרא: בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה, האם שיעור זה הוא לְשדה
שנזרעה בכוֹר של זֶרַע, אבל לשדה שמוציאה תבואה בשיעור כור
הרי שנזרעה פחות מכך ואף שיעור הלקט קטן יותר, אוֹ לְשדה
שמוציאה כּוֹר של תְּבוּאָה בכל שנה, אבל לשדה שזורעים בה כור
ומוציאה יותר, שיעור הלקט גדול יותר. ואם תרצה לומר
שהשיעור הוא לכור הנזרעים בשדה, עדיין יש להסתפק האם
שיעור זה הוא לְמַפּוֹלֶת יָד – בזריעה הנעשית ביד, ואין צריך באופן
זה לגרעינים ביותר ממדת כור, אוֹ לְמַפּוֹלֶת שָׁוְורים – בזריעה
הנעשית על ידי שוורים ההולכים על פני השדה קשורים בעגלה
מנוקבת שבה מניחים את הזרע הנופל דרך הנקבים, ולזריעה כזו
צריך יותר גרעיני תבואה מזריעה ביד, כיון שנופלים מן העגלה
יותר.

הגמרא פושטת את הספק: תָּא שְׁמַע, דְּכִי אְתֵי – שכשבא רַבִּין
מארץ ישראל לבבל אָמַר בשם רַבִּי אֲבוּהּ, שֶׁאָמַר בשם רַבִּי אֶלְעָזָר,
וְאָמְרֵי לָהּ שֶׁאָמַר בשם רַבִּי יוֹחָנָן, שיעור אַרְבַּעַת קַבִּין לקט, נאמר
לְכוֹר זֶרַע. ונפשט הספק הראשון. וַעֲדַיִן תִּיבָּעֵי לָךְ – יש לך
להסתפק האם שיעור זה הוא לְמַפּוֹלֶת יָד, אוֹ לְמַפּוֹלֶת שָׁוְורים,
וספק זה נשאר בתיקו, שלא נפשט:

משנה

המשנה דנה בחובר שדה ונתקלקלה, האם מפסיד החוכר או בעל
השדה: הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵירוֹ, וַאֲכָלָהּ חָגָב, אוֹ שנִשְׁדְּפָה – נתרוקנו
השבלים מגרעיני התבואה מחמת רוח מזרחית חזקה שנשבה
עליהן וביטלן, אִם מַכַּת מְדִינָה הִיא, שהוכו גם השדות שבסביבות
שדה זו, מְנֻכֶּה לוֹ – החוכר לבעל השדה מִן דמי חֲכוּרוֹ לפי חלקו
בהפסד, שאף על בעל השדה להפסיד מכך. וְאִם אֵינָהּ מַכַּת מְדִינָה,
אֵין מְנֻכֶּה לוֹ מִן דמי חֲכוּרוֹ, משום שבעל השדה אומר לו מזלך גרם
שכאשר השדה אצלך תיפסד.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם החוכר קִיְּבְּלָהּ – את השדה הֵימֶנּוּ – מבעליה
לחכירה בְּתשלום לפי מָעוֹת, בֵּין כְּךָ וּבֵין כְּךָ – בין אם זו מכת
מדינה ובין אם לא, אֵינוֹ מְנֻכֶּה לוֹ מִדמי חֲכוּרוֹ, משום שהמכה
נגזרה רק על התבואה שבהן ולא על המעות, ואין בעל השדה
צריך להפסיד את מעות החכירה:

המשך בעמוד רמו

גמרא

מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – מהי **מַפַּת מְדִינָה**. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה, כְּגוֹן דְּאִישְׁדּוּף** – שנשתדפו השדות של **רוּבָּא דְּבָאנֵי** – רוב הבקעה ששדה זו בתוכה. **עוּלָּא אָמַר, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁתַּדְּפוּ אַרְבַּע שָׂדוֹת הנמצאות מֵאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ** של שדה זו.

אָמַר עוּלָּא, בָּעוּ כְּמַעֲרָבָא – נסתפקו החכמים שבארץ ישראל, **נִשְׁדְּפָה תֵּלֶם** – רק שורת חרישה **אֶחָד** מכל ארבע השדות **עַל פְּנֵי כּוּלָּהּ** של השדה המוחכרת, **מַאי**, האם נחשבת כמכת מדינה, או לא. וכן נסתפקו אם אכן נשדפו רוב שדות אלו, אלא **שֶׁנִּשְׁתַּיֵּיר** בהן **תֵּלֶם אֶחָד** הסמוך לשדה המוחכרת **עַל פְּנֵי כּוּלָּהּ** שלא נשדף, **מַהוּ**, האם משום שורה זו הנשארת אין נחשב כמי שנשדפו השדות סביב, או לא. וכן נסתפקו כאשר בין כל שדה שנשדפה לשדה זו המוחכרת **אַפְסִיקָא בֵּירָא** – מפסיקה שדה בור שלא נזרעה, **מַאי**, האם נחשב מכת מדינה, שאומר לו החוכר, אם היו שדות אלו זרועות, אף הם היו נשדפות. או מכיון שהשדות הסמוכות ממש לא נשדפו, אין זו מכת מדינה. וכן נסתפקו במקרה שהשדות המפסיקות אינן שדות בור, אלא זרועות **אַכְּפַתְהָא** – שחת למאכל בהמה,